

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

Iphondo leMpuma Kapa: Isebe leMfundo
Provinsie van die Oos Kaap: Departement van Onderwys
Porafensie Ya Kapa Botjahabela: Lefapha la Thuto

NASIONAAL SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 11

NOVEMBER 2025

EKONOMIE V2 NASIENRIGLYN

PUNTE: 150

Hierdie nasienriglyn bestaan uit 21 bladsye.

AFDELING A**VRAAG 1**

- 1.1 1.1.1 A ✓✓ (relatief elasties)
- 1.1.2 D ✓✓ (marginale inkomste)
- 1.1.3 C ✓✓ (relatiewe prys)
- 1.1.4 A ✓✓ (vaste)
- 1.1.5 B ✓✓ (kweekhuis)
- 1.1.6 D ✓✓ (kapitalisme)
- 1.1.7 C ✓✓ (gronderosie)
- 1.1.8 B ✓✓ (buitelandse direkte belegging) (8 x 2) (16)
- 1.2 1.2.1 B ✓ Produkte wat in 'n perfekte mark en suiwer oligopolie verkoop word
- 1.2.2 E ✓ Bykomende inkomste verdien vir elke bykomende eenheid wat verkoop word
- 1.2.3 G ✓ Slegs nodig vir wat dit kan produseer
- 1.2.4 F ✓ Die versameling en dikwels herverwerking van weggooimateriaal vir hergebruik
- 1.2.5 I ✓ Die tydperk waar ten minste een insetfaktor vas is
- 1.2.6 A ✓ Geskille oor internasionale handelsooreenkomste
- 1.2.7 C ✓ Kennis wat praktiese toepassing vir daaglikse oorlewing van plaaslike gemeenskappe het
- 1.2.8 D ✓ Groepering van lande om meer beheer oor die globale ekonomie te hê (8 x 1) (8)
- 1.3 1.3.1 Normale wins ✓
- 1.3.2 Markprys ✓
- 1.3.3 Totale nut ✓
- 1.3.4 Biodiversiteit ✓
- 1.3.5 Nie-hernubare hulpbronne ✓
- 1.3.6 Basel-konvensie ✓ (6 x 1) (6)

TOTAAL AFDELING A: 30

AFDELING B

Beantwoord TWEE van die drie vrae uit hierdie afdeling in jou ANTWOORDEBOEK.

VRAAG 2: MIKRO-EKONOMIE 40 PUNTE – 30 MINUTE

2.1 Beantwoord die volgende vrae.

2.1.1 **Noem enige TWEE inkomstekurwes op die lang termyn.**

- Marginale inkomstekurwe ✓
- Gemiddelde inkomstekurwe ✓
- Totale inkomstekurwe ✓

(Aanvaar enige ander korrekte en relevante antwoord) (2 x 1) (2)

2.1.2 **Waarom is die vraag na gewoontevormende goedere prys onelasties?**

- Gewoontevormende goedere het 'n onelastiese vraag omdat hulle verslawend is en onttrekkingsimptome kan voorkom wanneer 'n persoon ophou om hulle te gebruik. ✓✓

(1 x 2) (2)

2.2 **DATARESPONS**

2.2.1 **Identifiseer die kurwe wat die langtermyn gemiddelde koste in die diagram hierbo verteenwoordig.**

- LGK ✓

(1)

2.2.2 **Noem enige EEN komponent van totale koste.**

- Vaste koste ✓ / Veranderlike koste ✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord) (1)

2.2.3 **Beskryf kortliks die term *skaalnadele*.**

- Skaalverspillings vind plaas wanneer 'n firma se gemiddelde koste per eenheid toeneem namate sy produksie-uitset toeneem. ✓✓

(2)

2.2.4 **Wat impliseer *skaalvoordele*?**

- Skaalbesparings impliseer dat namate 'n firma sy produksie-uitset verhoog, die koste per produksie-eenheid afneem as gevolg van die verspreiding van vaste koste oor 'n groter aantal eenhede en die verkryging van voordele in aankoop- en produksiedoeltreffendheid. ✓✓
- Groter skaalbedrywighede kan lei tot groter doeltreffendheid en laer koste per eenheid. ✓✓

(2)

2.2.5 **Hoe trek firmas voordeel uit *skaalvoordele*?**

- Firms se laer eenheidskoste lei direk tot hoër winsmarges en groter doeltreffendheid. ✓✓
- Laer koste kan firmas in staat stel om meer mededingende pryse aan te bied, wat 'n groter kliëntebasis lok. ✓✓
- Firms kan pryse verlaag om marktaandeel te verkry of met mededingers mee te ding. ✓✓
- Groter firmas kan skaalvoordele benut om kliënte beter te bereik en 'n impak met hul bemarkingsveldtog te behaal. ✓✓

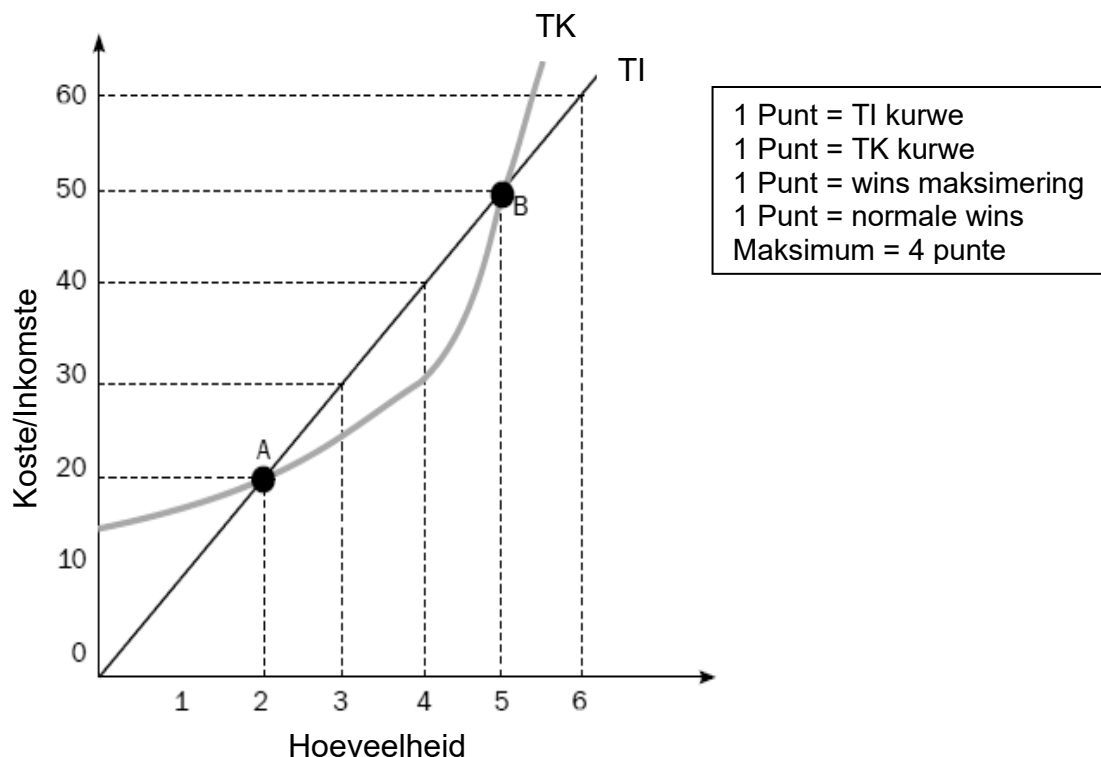
(4)

(Aanvaar enige ander korrekte en relevante antwoord)

2.3 DATARESPONS

- 2.3.1 **Identifiseer die prys van luukse kersiebrood voor die verhoging.**
 • R30 ✓ (1)
- 2.3.2 **Identifiseer 'n minderwaardige produk in die tabel hierbo.**
 • Basiese witbrood ✓ (1)
- 2.3.3 **Beskryf kortliks die term *pryselastisiteit van vraag*.**
 • Pryselastisiteit van vraag verwys na die reaksie van die hoeveelheid wat gevra word op 'n verandering in prys. ✓✓
 (Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord) (2)
- 2.3.4 **Waarom verskil die pryselastisiteit van vraag na luukse kersiebrood van die pryselastisiteit van basiese witbrood?**
 • Basiese witbrood is 'n stapelvoedsel vir die meeste huishoudings en mense benodig brood vir daaglikse gebruik; dit maak die vraag daarna onelasties. Luukse kersiebrood is 'n luukse produk en nie noodsaaklik vir oorlewing nie; die vraag daarna is elasties. ✓✓ (2)
- 2.3.5 **Bereken die pryselastisiteit van vraag (PEV) vir die basiese witbrood. TOON ALLE BEREKENINGE.**
 $\% \text{verandering in hoeveelheid gevra} / \% \text{verandering in prys}$
 $\% \text{ verandering in hoeveelheid gevra} = 1150/1200 * 100 = 96 \checkmark$
 $\% \text{ verandering in prys} = 17/15 * 100 = 113$
 $96/113 = 0.85 \checkmark$ (2 x 2) (4)

- 2.4 Verduidelik met behulp van 'n grafiek hoe 'n firma sy winsmaksimeringsvlak kan bepaal met behulp van die TI-TK-benadering.

- Wanneer $TK > TI$ ly die besigheid ekonomiese verlies en wanneer $TI > TK$ maak dit ekonomiese wins. ✓✓
- By punt A en B maak die firma normale wins, want dit is waar $TI=TK$. ✓✓
- Maksimum wins word by eenheid 4 behaal, want dit is waar die gaping tussen TI en TK die grootste is. ✓✓
- Sodra die maksimum wins bereik is, begin winste afneem met die volgende eenheid van produksie. ✓✓
- Daarom moet die firma 4 eenhede produseer, want dit is waar sy winste gemaksimeer word. ✓✓

2.5 Hoe is die kennis van pryselastisiteit van vraag voordelig vir produsente?

- Dit sê vir 'n produsent dat daar vir elke aksie 'n reaksie is en skep sodoende 'n bewustheid by produsente van hul eie aksies. ✓✓
- Deur die pryselastisiteit van vraag te bestudeer, kan produsente voorspel wat die invloed van prysverandering op verbruikers sal wees en sodoende die gedrag van verbruikers voorspel. ✓✓
- Daarom is die pryselastisiteit van vraag nuttig om produsente te help besluit hoe om hul totale inkomste te verhoog. ✓✓
- Om sy totale inkomste te verhoog, kan die produsent óf die prys verhoog om meer inkomste per produk te kry, óf die prys verlaag om die hoeveelheid wat verkoop word, te verhoog. ✓✓
- Deur PEV te bestudeer, ontvang die produsent inligting oor die sensitiwiteitsvlakke van verbruikers. ✓✓

Ken 'n maksimum van 2 punte toe vir blote opsomming van feite.

(4 x 2)

(8)

[40]

VRAAG 3: KONTEMPORÊRE EKONOMIESE KWESSIES**40 PUNTE – 30 MINUTE****3.1 3.1.1 Noem enige TWEE bruin omgewingskwessies.**

- Afvalbesoedeling
- Water en sanitasie
- Lugbesoedeling ✓✓

(2 x 1) (2)

3.1.2 Hoe word ontwikkelende lande negatief deur globalisering beïnvloed?

- Globalisering beïnvloed ontwikkelende lande negatief omdat dit ongelukheid, omgewingskade en ekonomiese kwesbaarheid verhoog. ✓✓

(Aanvaar enige korrekte relevante antwoord) (1 x 2) (2)

3.2 DATARESPONS**3.2.1 Identifiseer die behoefte vir die regering om visvangkwotas, volgens die bogenoemde artikel in te stel.**

- Marienhulpbronne neem af/kwyn. ✓

(1)

3.2.2 Noem EEN strategie wat die regering beplan om te gebruik om alternatiewe werkseleenthede vir gemeenskappe te skep.

- Beplanning van 'n nuwe hawe ✓
- Bevordering van ekotoerisme ✓

(1)

3.2.3 Beskryf kortliks die term *kwota*.

- 'n Kwota is die beperkte aantal of hoeveelheid van iets wat amptelik toegelaat word. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord) (2)

3.2.4 Noem EEN rede waarom die arm visserman nie by hierdie kwotas sal baat nie

- Die koste om 'n kwota te hê is baie hoog. ✓✓
- Hulle het nie dieselfde infrastruktuur as die groter maatskappye nie. ✓✓
- Die kwota is nie groot genoeg om kostes te dek en 'n ordentlike lewenstandaard te handhaaf nie. ✓✓

(Aanvaar enige ander relevante korrekte antwoord) (2 x 1) (2)

3.2.5 Verduidelik hoe marien hulpbronne verhoed kan word om uit te sterf.

- Stop die oormatige verbruik van vis. ✓✓
- Stop die besoedeling van oseane wat die dood van sommige visspesies veroorsaak. ✓✓
- Keer groot buitelandse skepe om al die vis te vang (treilvisserij). ✓✓
- Ons behoort vis-aantelprogramme aan te moedig. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord) (2 x 2) (4)

3.3 DATARESPONS

- 3.3.1 **Identifiseer die tipe ekonomie waarin die primêre sektor die meeste tot die BBP sal bydra.**
 • Stedig ontwikkelende ekonomie ✓ (1)
- 3.3.2 **Noem enige EEN vinnig ontwikkelende land in Afrika.**
 • Suid-Afrika ✓ (1)
- 3.3.3 **Beskryf kortliks die term Noord-Suid-verdeling.**
 • Die Noord-Suid-verdeling verwys na die verskil in welvaart tussen die ryk lande van die wêreld (ontwikkelde) in die Noorde en die arm lande (ontwikkelende) in die Suide. ✓✓
 (Aanvaar enige ander korrekte relevante beskrywing) (2)
- 3.3.4 **Waarom is dit belangrik om nuwe tegnologie en patente te beskerm?**
 • Nuwe tegnologie het die potensiaal om waarde toe te voeg aan sekere ontwikkeling prosesse. ✓✓
 • Nuwe tegnologie word gebruik in inligtings- en rekenaarstegnologie wat beter enjins en gewasse meebring. ✓✓
 • Patente op hierdie nuwe tegnologie gee maatskappye 'n wettige reg op alle inkomste ontvang. ✓✓
 • Patente op nuwe produkte of produksie sal winste vermeerder. ✓✓ (2)
- 3.3.5 **Waarom is dit voordelig vir 'n land om aan vryhandel deel te neem?**
 Vryhandel het:
 • Om verbruikers in staat te stel om toegang tot hoër gehalte en goedere met laer pryse te verkry. ✓✓
 • Verhoogde ekonomiese groei help om die lewenstandaard te verbeter. ✓✓
 • Verbeterde doeltreffendheid en innovasie in die produksie van goedere en dienste. ✓✓
 • Bevorder mededinging en billikheid bevorder, wat gelei het tot die skep van meer werkseleenthede. ✓✓
 (Aanvaar enige ander relevante korrekte antwoord) (2 x 2) (4)

3.4 Onderskei tussen BRICS- en G20-handelsgroepeerings. BRICS

- 'n Handelsblok wat bestaan uit prominente opkomende ekonomieë van die wêreld, soos **Brasilië**, **Rusland**, **Indië**, **China** en **Suid-Afrika**. ✓✓
- Lidlande bestaan uit: Brasilië, Rusland, Indië, China en Suid-Afrika. ✓✓
- In 2024 het die groep uitgebrei om Egipte, Ethiopië, Iran, Saoedi-Arabië en die Verenigde Arabiese Emirate in te sluit. ✓✓
- BRICS is 'n geo-politieke blok wat gevorm is om die invloed van sy lede op die globale verhoog te vergroot. ✓✓
- Dit word dikwels gesien as 'n teenwig vir die tradisionele Westerse-gedomineerde instellings soos die G7. ✓✓
- Die groep fokus op ekonomiese samewerking, die bevordering van 'n meer "multipolêre" wêreldorde en die vestiging van nuwe finansiële instellings, soos die Nuwe Ontwikkelingsbank, as alternatief vir die IMF en Wêreldbank. ✓✓
 (2 x 2) (4)

G20-lande

- Die G20 is 'n breër forum wat 19 van die wêreld se grootste ekonomieë, wat die Europese Unie en die Afrika-Unie insluit. ✓✓
- Die doel van die ooreenkoms is om toegang tot die noordelike landboumarkte te verkry. ✓✓
- Sy lede sluit beide ontwikkelde en ontwikkelende lande in, soos die VSA, China, Duitsland, Japan, Indië en Brasilië. ✓✓
- Suid-Afrika is een van die lidlande van G20 en is 'n gasheer in November 2025. ✓✓
- Die primêre doelwit daarvan is om belangrike kwessies rakende die globale ekonomie aan te spreek, insluitend finansiële stabiliteit, klimaatsverandering, volhoubare ontwikkeling en handel. ✓✓
- Anders as BRICS, is die doel daarvan om beleid te koördineer en die bestaande internasionale ekonomiese argitektuur te versterk, nie noodwendig om dit uit te daag nie ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord)

(’n Maksimum van 4 Punte sal vir blote lyswerk toegeken word.) (2 x 2) (4)

3.5 **Onderzoek die negatiewe impak van globalisering op die Suid-Afrikaanse ekonomie.**

- Globalisering het gelei tot werkverliese, veral in nywerhede wat nie met goedkoper invoere kan meeding nie, en het inkomste-ongelykheid vererger. ✓✓
- Die oopstelling van handel vir internasionale mededinging het gelei tot werksverliese in nywerhede soos tekstiel en klere, wat gesukkel het om mee te ding met goedkoper invoere uit lande met laer produksiekoste. ✓✓
- Blootstelling aan globale markte kan afwaartse druk op lone plaas, veral vir lae-geskoolde en semi-geskoolde werkers, aangesien maatskappye daarna streef om mededingend te bly. ✓✓
- Globalisering kan inkomste-ongelykheid vererger, met diegene wat toegang tot onderwys, vaardighede en tegnologie het, meer baat vind as diegene wat dit nie het nie. ✓✓
- Toenemende afhanklikheid van globale markte kan die Suid-Afrikaanse ekonomie kwesbaar maak vir eksterne skokke en skommeling in globale vraag. ✓✓
- Die toestroming van mense uit landelike gebiede wat geleenthede in stedelike sentra soek, het druk op infrastruktuur en hulpbronne in groot stede geplaas. ✓✓

(Aanvaar enige ander relevante korrekte antwoord)

(Ken ’n maksimum van 2 punte toe vir ’n blote lys van feite/voorbeelde.)

(4 x 2) (8)

[40]

VRAAG 4: MIKRO-EKONOMIE EN KONTEMPORÊRE EKONOMIESE KWESSIES

40 PUNTE – 30 MINUTE

- 4.1 4.1.1 **Noem enige TWEE doelwitte van 'n besigheid.**
- Spesifiek ✓
 - Meetbaar ✓
 - Aanvaarbaar ✓
 - Realisties ✓
 - Tydspesifiek ✓
- (2 x 1) (2)
- 4.1.2 **Hoe veroorsaak tegnologiese ontwikkeling globalisering**
- Die ontwikkeling van tegnologie het voorsiening gemaak vir **infrastruktuur en gereedskap** wat globalisering moontlik maak, maar ook toenemend onvermydelik en indringend. ✓✓
- (Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord) (1 x 2) (2)
- 4.2 **DATARESPONS**
- 4.2.1 **Identifiseer die tipe elasticiteit in die prent hierbo.**
- Kruis elasticiteit van vraag ✓
- (1 x 1) (1)
- 4.2.2 **Noem enige tipe pryselasticiteit van vraag.**
- Volmaakte elastiese vraag ✓
 - Relatief elastiese vraag ✓
 - Unitêre elastiese vraag ✓
 - Volmaakte onelastiese vraag ✓
 - Relatief onelastiese vraag ✓
- (1 x 1) (1)
- 4.2.3 **Beskryf kortliks die term pryselasticiteit van aanbod.**
- Pryselasticiteit van aanbod verwys na die reaksie van die hoeveelheid wat aangebied word op 'n verandering in prys. ✓✓
- (2)
- 4.2.4 **Waarom neem die vraag na normale goedere toe wanneer inkomstevlakke styg?**
- Die vraag na normale goedere neem toe wanneer inkomste toeneem, want wanneer verbruikers welvarender word, kies hulle dikwels om hul verbruik op te gradeer van laer-gehalte of goedkoper alternatiewe na hoër-gehalte weergawes van dieselfde produk. Byvoorbeeld, iemand wie se inkomste toeneem, kan van generiese handelsmerke na 'n handelsmerknaam oorskakel, of van openbare vervoer na 'n persoonlike motor.
- (Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord) (2)
- 4.2.5 **Verduidelik waarom pryselasticiteit van vraag 'n negatiewe teken het.**
- Die pryselasticiteit van vraag het 'n negatiewe teken as gevolg van die omgekeerde verhouding tussen die prys en die hoeveelheid gevra. ✓✓
 - Die wet van vraag bepaal dat as die prys van 'n produk styg terwyl al die ander faktore konstant bly, sal die hoeveelheid gevra afneem. Dus is die PEV negatief. ✓✓
- (2 x 2) (4)

4.3 DATARESPONS

4.3.1 Identifiseer EEN gevolg van globalisering uit die inligting hierbo.

- Finansiële krisis ✓
- Arbeidsuitbuiting ✓

(1)

4.3.2 Watter globale instelling help lande in finansiële krisis?

- Internasionale Monetêre Fonds ✓

(1)

4.3.3 Beskryf kortliks die term *globalisering*.

- Globalisering verwys na die integrasie en interaksie van wêreldekonomieë. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord)

(2)

4.3.4 Verduidelik standaardisering as 'n oorsaak van globalisering .

- Standaardisering help om die verskille in hoe produkte tussen lande vervaardig word, te verwyder en skep 'n gemeenskaplike raamwerk vir 'n fisiese boks, 'n kwaliteitstertifisering of 'n digitale protokol. ✓✓
- Standaardisering laat verskillende lande en maatskappye toe om te kommunikeer, handel te dryf en te innoveer asof hulle deel van 'n enkele, geïntegreerde stelsel is. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord)

(2)

4.3.5 Hoe kan internasionale integrasie ekonomiese groei positief beïnvloed?

- Internasionale integrasie, deur die vermindering van handelsversperrings, laat lande toe om in die produksie van goedere en dienste waar hulle 'n **vergelykende voordeel** het te spesialiseer. ✓✓
- Dit lei tot 'n meer doeltreffende globale toewysing van hulpbronne, groter skaalvoordele en verbeterde mededinging wat innovasie dryf. ✓✓
- Produktiwiteit styg, pryse vir verbruikers daal, en die totale volume van globale handel en produksie brei uit, wat bydrae tot algehele ekonomiese groei. ✓✓
- Ekonomiese integrasie, veral in die vorm van streekblokke soos die Europese Unie (EU) of die Afrika-Kontinentale Vryhandelsgebied (AFKVBHG), skep 'n groter enkele mark. ✓✓
- Hierdie uitgebreide markgrootte is aantrekliker vir beleggers, stel plaaslike firmas in staat om skaalvoordele te behaal en verbeter die kollektiewe bedingingsmag van lidlande in globale onderhandelinge. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord)

(2 x 2) (4)

4.4 Verduidelik kortliks die tendens van die marginale kostekurwe.

- Die marginale koste (MK) kurwe vertoon tipies 'n U-vormige patroon. ✓✓
- Aanvanklik, soos produksie toeneem, loop die MK-kromme afwaarts, wat op dalende marginale koste dui. ✓✓
- Die koste van die produksie van elke eenheid neem af as gevolg van skaalvoordele en spesialisasie. ✓✓
- Uiteindelik begin die MK-kromme opwaartse helling, wat toenemende marginale koste as dalende opbrengste weerspieël. ✓✓
- Dit is die gevolg van addisionele produksie-eenhede wat meer hulpbronne benodig of minder doeltreffend word om te produseer. ✓✓
- Hierdie U-vormige patroon van die MK-kromme illustreer die optimale produksievlak waar marginale koste aan marginale inkomste gelyk is, wat wins vir die firma in mededingende markte maksimeer. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte en relevante antwoord)

(8)

4.5 Wat is die voordele van die bevordering van globalisering?

- Globalisering verminder hindernisse vir internasionale handel, wat lande toelaat om in die vervaardiging van goedere en dienste te spesialiseer waar hulle 'n **vergelykende voordeel** het. ✓✓
- Dit lei tot groter doeltreffendheid, laer koste en 'n wyer verskeidenheid goedere en dienste vir verbruikers. ✓✓
- Byvoorbeeld, lande wat globalisering omarm het, soos Viëtnam en China, het vinnige ekonomiese groei ervaar en miljoene uit armoede gelig deur in globale voorsieningskettings te integreer. ✓✓
- Globalisering moedig die vloeï van buitelandse direkte beleggings aan, wat vir ontwikkeling noodsaaklik is. Direkte buitelandse beleggings bring nie net kapitaal na 'n land nie, maar fasiliteer ook die oordrag van tegnologie, bestuurskundigheid en nuwe sakepraktyke. ✓✓
- Hierdie toestroming van hulpbronne help om nywerhede te moderniseer, werksgeleenthede te skep en algehele ekonomiese aktiwiteit te stimuleer.
- Die onderlinge verbondenheid van globale markte versnel die verspreiding van kennis en tegnologie. ✓✓
- Maatskappye moet innoveer om wêreldwyd mee te ding, en hierdie kompetisie dryf navorsing en ontwikkeling aan. ✓✓
- Globale mededinging dwing besighede om hul pryse te verlaag om mededingend te bly, wat verbruikers direk bevoordeel. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord)

('n Maksimum van 2 punte kan vir blote opsomming van feite toegeken word)

(4 x 2)

(8)

[40]

TOTAAL AFDELING B: 80

AFDELING C

Beantwoord EEN van die twee vrae uit hierdie afdeling in die ANTWOORDEBOEK.
Jou antwoord sal soos volg beoordeel word.

VRAAG 5: MIKRO-EKONOMIE**40 PUNTE – 40 MINUTE**

- Bespreek in detail die vraag- en aanbodverhoudings met behulp van grafieke (substitute en komplemente). (26)
- Waarom is die faktormark nodig in die ekonomie? (10)

INLEIDING

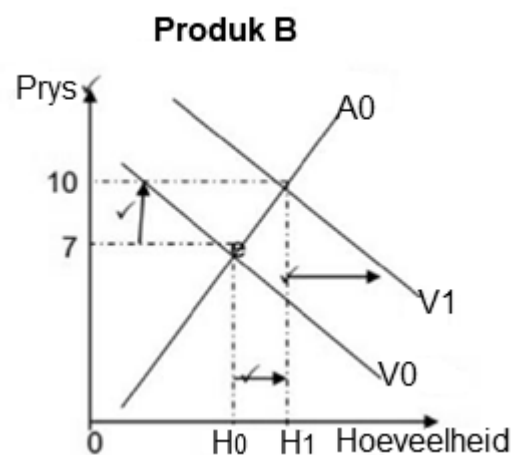
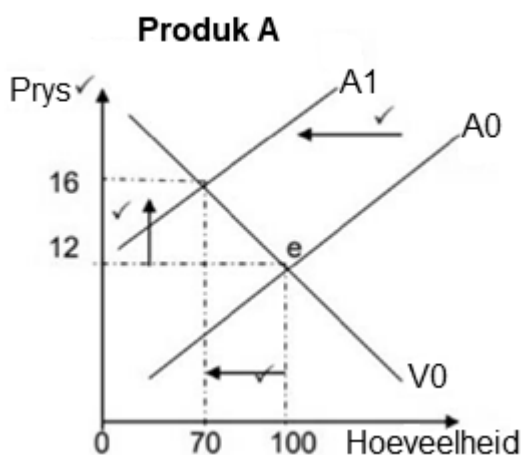
Plaasvervangers is produkte of dienste wat in die plek van mekaar gebruik kan word om 'n soortgelyke behoefte of begeerte van verbruikers te bevredig, terwyl komplemente produkte of dienste tipies saam gebruik word om 'n spesifieke begeerte of behoefte te bevredig. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante inleiding)

LIGGAAM: HOOFDEEL**Plaasvervangers/Substitusie**

- 'n Styging in die prys van 'n produk verhoog die vraag en die prys van die plaasvervangende produk, ceteris paribus, en andersom. ✓✓
- Die verbruiker kan tussen die twee goedere wissel en dieselfde mate van tevredenheid handhaaf ✓✓

1 Punt = beweging van aa in produk A
1 Punt = verandering in prys van produk A
1 Punt = Beweging van vraagkurwe in produk B
1 Punt = verandering in hoeveelheid gevra in produk B
Maksimum = 4 punte

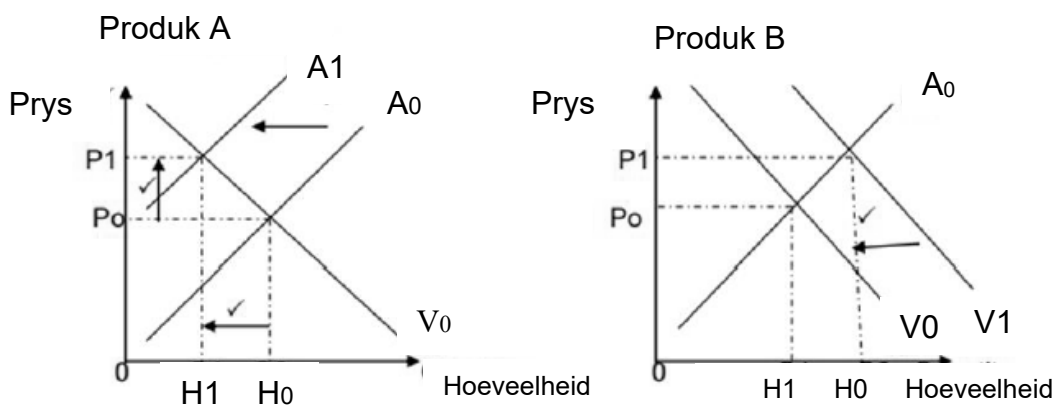

- Die bogenoemde grafieke toon die markte vir twee goedere, Produk A en Produk B. ✓✓
- Die ewewigsprys van Produk A is R12, terwyl dié van Produk B R7 is. ✓✓
- Neem aan dat daar 'n groot afname in die aanbod van Produk A (A_0 tot A_1) is as gevolg van 'n ernstige droogte. ✓✓
- Dit lei tot 'n styging in Produk A se prys tot R16. ✓✓
- Sommige verbruikers sal van Produk A na Produk B oorskakel. ✓✓
- Volgens die wet van vraag sal 'n afname in die prys van 'n produk die hoeveelheid van die produk wat gevra word, verhoog. ✓✓
- Die wet van vraag bepaal dat wanneer pryse styg (van R12 tot R16) die hoeveelheid gevra sal afneem (van 100 tot 70). ✓✓
- Sommige verbruikers sal van Produk A na Produk B oorskakel. ✓✓
- Volgens die wet van vraag sal 'n afname in die prys van 'n produk die hoeveelheid van die produk wat gevra word, verhoog. ✓✓
- Soos meer van die produk gebruik word, sal huishoudings ook meer van die komplement gebruik. ✓✓

Gratis goedere ✓

- Volgens die wet van vraag sal 'n afname in die prys van 'n produk die hoeveelheid van die produk wat gevra word, verhoog
- Soos meer van die produk gebruik word, sal huishoudings ook meer van die komplement gebruik. ✓✓

1 Punt = beweging van aa in produk A
 1 Punt = verandering in prys van produk A
 1 Punt = Beweging van vraagkurwe in produk B
 1 Punt = verandering in hoeveelheid gevra in produk B
 Maksimum = 4 pumte

- 'n Styging in die prys van Produk A verlaag die vraag en die prys van die komplementêre produk, Produk B, ceteris paribus, en andersom ✓✓
- Verbruikers sal minder van Produk A koop, wat die vraagkurwe na links van V_1 na V_0 verskuif en daar is 'n afname in die ewewigsprys van Produk B. ✓✓
- Hulle kan besigheid en inkomste verloor as die vraag na hul goedere daal sonder dat hulle bewus is dat dit gaan gebeur. ✓✓
- Daarom moet hulle reageer op die prysveranderinge wat by ander produkte plaasvind wat hulle redelik vinnig kan beïnvloed. ✓✓

BYKOMENDE DEEL**Waarom is die faktormark noodsaaklik in die ekonomie?**

- Die noodsaaklikheid van die faktormark in die ekonomie lê in die belangrikheid van die produksiefaktore wat dit in die ekonomie verskaf, waarsonder die ekonomie nie sou funksioneer nie. ✓✓
- Kapitaal is 'n integrale deel van die produksie van goedere en dienste in die ekonomie, aangesien dit gebruik word om verbruikersgoedere te produseer. ✓✓
- Sonder verbruikers wat arbeid in die faktormark aanbied, sou hulle nie 'n bestaan maak om goedere en dienste in die ekonomie te verbruik nie, en die kopers van arbeid sou nie die arbeidsintensiewe goedere in die ekonomie kon aanbied nie. ✓✓
- Entrepreneurskap floreer in die faktormark en daarom is dit noodsaaklik, aangesien entrepreneurs belangrike oplossings in die ekonomie bied. ✓✓
- Deelnemers aan die ekonomie benodig grond om te woon, te werk en sake te doen. Sonder die faktormark sou die voorsiening van grond nie moontlik wees nie. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante hoë-orde antwoord)

('n Maksimum van 4 punte sal toegeken word vir blote opsomming/ feite.)

(Maks. 10)

GEVOLGTREKKING

Kopers moet op die uitkyk wees vir goedere wat hul gewone goedere vervang en hul pryse vergelyk om voordeel te trek uit prysverskille. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante hoë-orde gevolgtrekking)

(Maks. 2)

[40]

VRAAG 6: KONTEMPORÊRE EKONOMIESE KWESSIES**40 PUNTE – 40 MINUTE**

- **Bespreek in detail die probleme wat die omgewing bedreig.** (26)
- **Evalueer Suid-Afrika se implementering van die Wêreldberaad oor Volhoubare Ontwikkeling (WSSD) se doelwitte.** (10)

INLEIDING

Die omgewing verwys na die fisiese omgewing en toestande wat mense se lewens beïnvloed. Dit sluit die land, see en atmosfeer in en verskaf sodoende 'n vloeï van goedere en dienste soos materiale bv. grond, water, minerale en hout/ sowel as, energie (bv. fossielbrandstowwe, getye en winde). ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante inleiding) (2)

LIGGAAM: HOOFDEEL**Natuurlike omgewingsagteruitgang ✓**

- Dit verwys na die vernietiging en verlies van inheemse spesies en natuurlike prosesse. ✓✓
- Dit lei tot die voortsetting van slegs sekere komponente van die oorspronklike biodiversiteit en ekologiese funksies, dikwels met aansienlik veranderde natuurlike gemeenskappe. ✓✓
- Dit sluit situasies in wat voortspruit uit **plaaslike invloede** soos uiterste weerstoestande, plaaslike infeksies (bv. siektes wat plant- of dierpopulasies aantast). ✓✓
- Die impak van natuurlike prosesse soos erosie is beduidend in Suid-Afrika. ✓✓
- **Daar word beraam dat watererosie** 6,1 miljoen hektaar bewerkte grond beïnvloed. ✓✓
- **Winderosie** het 'n selfs meer ernstige uitwerking op bewerkte grond, met 'n geraamde 10,9 miljoen hektaar wat tans geraak word. ✓✓

Menslike impak op die natuurlike omgewing

- Mense verander die natuurlike omgewing op drie hoofmaniere:
 - **Transformasie van land en see** ✓
Dit behels aktiwiteite wat dikwels as “ontwikkeling” bekend staan, soos: skoonmaak en ontbossing, bosbou, weiding, verstedeliking, mynbou, treilvisserij, baggerwerk. ✓✓
 - **Die byvoeging of verwydering van spesies en geneties verskillende populasies.**
Dit gebeur deur habitatverandering of -verlies, jag en visvang, die bekendstelling en indringing van uitheemse spesies. ✓✓
 - **Veranderinge aan belangrike bio-geochemiese siklusse** ✓
Veranderinge vind plaas in die belangrikste **bio-geochemiese siklusse**, spesifiek dié van koolstof, stikstof, water en sintetiese chemikalieë. ✓✓
Die meeste **natuurlike hulpbrondegradasie** spruit uit die kumulatiewe aktiwiteite van boere, huishoudings en nywerhede, wat almal daarna streef om hul sosio-ekonomiese welstand te verbeter. ✓✓

Mensgeïnduseerde omgewingsagteruitgang ✓

- Die oormatige eise wat mense aan die natuur stel, beïnvloed drie hoofareas: **nie-hernubare hulpbronne, hernubare hulpbronne en ekonomiese vermorsing.** ✓✓
- **Afval** vind in die ekonomie plaas as gevolg van 'n eenvoudige natuurwet: die totale massa van insette in 'n transformasieproses is gelyk aan die totale massa van uitsette. ✓✓
- Daarom, as insette nie as gewenste produkte na vore kom nie, moet hulle as ongewenste neweprodukte of afval voorkom. ✓✓
- **Ekonomiese afval veroorsaak besoedeling** en manifesteer in twee vorme: **vaste afval** en **gasvormige afval.** ✓✓
- **Besoedeling** is die vrystelling van oorblywende afval in die omgewing wat skadelik is vir plante, mense en diere. ✓✓
- Gevolglik weerspreek besoedeling ook die omgewing se onvermoë om die afval wat voortdurend gestort word, te absorbeer. ✓✓
- In **vaste vorm** bied afval homself aan as chemiese vloeistowwe en betongoodere, soos gebruikte bande en plastieksakke. ✓✓
- Dit is sintetiese items wat nie in die natuur voorkom nie, en die natuur het geen manier om hulle te ontbind nie, wat **grond- of omgewingsbesoedeling veroorsaak.** ✓✓
- **Grondbesoedeling of omgewingsbesoedeling** verwys na die agteruitgang in grondgehalte en grondvrugbaarheid. ✓✓
- Die oorsake van grondbesoedeling sluit in swak landboupraktyke, verhoogde mineraalonttrekking, storting van industriële afval en die onoordeelkundige verwydering van stedelike afval. ✓✓
- Grondbesoedeling kan ook voortspruit uit die gebruik van chemikalieë in onkruidodors en plaagdodors. Sommige skadelike chemiese deeltjies is so klein dat hulle in gasse gedra word, byvoorbeeld die suur in **suurreën** wat lugbesoedeling veroorsaak. ✓✓
- **Residuele afval** word deur verbruik geskep, byvoorbeeld huishoudelike afval, geskrapte duursame verbruikersgoodere en rommel. ✓✓
- **Waterbesoedeling** vind plaas wanneer water in riviere en oseane deur riool, oliestortings, die vrystelling van chemikalieë in riviere en oseane, mynbouaktiwiteite, ens. besoedel word. ✓✓
- Waterbesoedeling benadeel diere, visse, mense en plante. Dit veroorsaak siektes en lei tot swak higiëne en gesondheidsrisiko's. ✓✓
- **Voedselbesoedeling** vind tydens voedselproduksie plaas, hetsy deur die gebruik van gevaarlike plaagdodors deur boere, gemodifiseerde voedsel, of besoedeling van voedsel tydens die produksieproses. ✓✓
- **Geraasbesoedeling** word veroorsaak deur nywerhede wat masjinerie gebruik wat oormatige geraas uitstraal, geraas van motors en vliegtuie, en harde musiek. ✓✓
- Te veel geraas kan die oordrom beskadig en gehoor beïnvloed (wat tot gedeeltelike of totale gehoorverlies lei). ✓✓

Armoede en omgewingsagteruitgang ✓

- Probleme om in gemeenskapsbehoefes te voorsien, lei dikwels tot **druk op grond, oorbenutting van grond en ontbossing.** ✓✓
- **Armoede veroorsaak dikwels dat mense relatief meer druk op die omgewing plaas**, wat lei tot groter gesinne (as gevolg van hoë sterftesyfers en onsekerheid), ✓✓
- Onbehoorlike verwydering van menslike afval wat lei tot onhigiëniese lewensomstandighede, meer druk op brose grond om aan hul behoeftes te voorsien, oorbenutting van natuurlike hulpbronne en verhoogde ontbossing. ✓✓
- **Onvoldoende kennis oor landboupraktyke** kan ook tot 'n afname in gewasopbrengs en produktiwiteit lei. ✓✓
- **Omgewingsprobleme veroorsaak meer lyding in die gemeenskap**, aangesien omgewingskade die impak van vloede en ander omgewingsrampe verhoog. ✓✓
- Gronderosie, landagteruitgang en ontbossing lei tot 'n afname in voedselproduksie, en dit, gekombineer met 'n tekort aan hout vir brandstof, dra by tot inflasie. ✓✓
- **Alle ekonomiese aktiwiteite is direk, indirek of op 'n afstand op natuurlike hulpbronne gebaseer**, en enige druk op natuurlike hulpbronne kan omgewingstres veroorsaak. ✓✓
- Omgewingskade kan mense, veral die armes, verhinder om goeie en higiëniese lewenstandaarde te hê. ✓✓
- **Gebrek aan onderwys en onbehoorlike implementering van armoede-uitwissingbeleide** op grondvlak het armoede en omgewingsagteruitgang verhoog. ✓✓
- As gevolg van 'n gebrek aan voldoende hulpbronne en onbehoorlike kennis, is arm mense geneig om elke hulpbron tot hul beskikking oor te benut wanneer hul oorlewing op die spel is. ✓✓

Landbou-ontwikkeling en Ontbossing ✓

- Suid-Afrika se landbousektor is een van die wêreld se mees diverse, bestaande uit korporatiewe en private intensiewe en ekstensiewe gewasboerderystelsels, insluitend groente-, vrugte-, neut- en graanproduksie. ✓✓
- Die goed ontwikkelde kommersiële boerderysektor in Suid-Afrika is die ruggraat van die land se landbou-ekonomie en het in 2020 die beste groeiakoers van alle ekonomiese sektore getoon, teen 13,1 persent. ✓✓
- Baie boerderypraktyke – soos die afbrand van lande en die gebruik van petrol-aangedrewe masjinerie – dra aansienlik by tot die **opbou van kweekhuysgasse in die atmosfeer.** ✓✓
- Die landbousektor verbruik ongeveer **69 persent van die planeet se varswater.** ✓✓ Sonder kreatiewe bewaringsmaatreëls in plek, verbruik landbouproduksie oormatige water en verlaag die watergehalte. ✓✓ Dit het 'n nadelige uitwerking op varswaterstelsels regoor die land. ✓✓

Landbou-ontwikkeling en ontbossing

- Landbou staan bekend as die grootste bron van besoedeling in baie lande. ✓✓
- **Plaagdoders, kunsmis en ander giftige landbouchemikalieë** kan varswater, mariene ekosisteme, lug en grond vergiftig. ✓✓
- Hierdie stowwe kan ook vir geslagte in die omgewing voortduur. ✓✓
- Daar word vermoed dat baie plaagdoders die hormonale stelsels van beide mense en wild ontwrig, terwyl kunsmisafloop waterweë en koraalriwwe aansienlik beïnvloed. ✓✓
- Van 2001 tot 2021 het Suid-Afrika 'n verlies van ongeveer **1,53 miljoen hektaar boombedekking** ervaar, wat gelykstaande is aan 'n afname van ongeveer 26% in boombedekking sedert 2000. Dit het tot ongeveer 945 Mt CO₂e- uitlatings gelei. Een van die primêre dryfvere agter hierdie verlies is **landbou**. ✓✓
- Plase benodig uitgebreide grond, veral kommersiële boerderybedrywighede. ✓✓
Alhoewel die kap van woude ernstig is, gebruik boere ook plaagdoders om spesies wat hul gewasse vreet, uit te roei. ✓✓
- Sommige van hierdie plaagdoders beland onvermydelik in riviere, wat tot die dood van plaaslike inwoners lei. ✓✓

Gevolge van ontbossing:

- Dit verminder die **habitat van plant- en dierspesies**, beïnvloed **reënvalpatrone** en die vorming **van reën neem af**. ✓✓
- **Gronddegradasie** is 'n wanverhouding tussen grondgehalte, grondgebruik en grondproduktiwiteit. ✓✓
- **Gronddegradasie veroorsaak deur houtagtige indringing** is 'n beduidende biososiale probleem vir Suid-Afrika se weivelde. ✓✓
- Hierdie probleem word vererger deur faktore soos klimaatsverandering, historiese grondbesitbeleide en hervormings na apartheid. ✓✓
- Gronddegradasie is 'n negatiewe tendens in grondtoestande, deur direkte of indirekte mensgeïnduseerde prosesse gedryf, insluitend antropogeniese klimaatsverandering. ✓✓
- Dit manifesteer as 'n langtermynvermindering of verlies van biologiese produktiwiteit, ekologiese integriteit, of waarde vir mense. ✓✓
- **Gemeenskaplike gronddegradasie in Suid-Afrika** word veral deur houtagtige plantindringing gekenmerk. ✓✓
- Hierdie verskynsel behels 'n toename in boom- of struikdigtheid in savannas, wat ekosisteme funksies en -dienste verander deur waterbeskikbaarheid en totale plantegroei produktiwiteit te verminder, brandstelsels te verander, en dravermoë, biodiversiteit en koolstofsekwestrasie vermoë te beïnvloed. ✓✓
- **Grondverbruik** beteken dat toenemende getalle ekosisteme vernietig word om ruimte vir stedelike, industriële en landbou-ontwikkelings te skep. ✓✓
- Sommige produktiewe grond word ook deur meer paaie en spoorlyne verbruik. ✓✓
- Die **biodiversiteit (diere, plante en water)** wat deur hierdie ontwikkelings vernietig word, kan nooit herstel word nie. ✓✓

Gronderosie ✓

- Daar is geen bekende manier vir ons om ons grond te vervang nie. In Suid-Afrika word jaarlikse grondverliese op **300 – 400 miljoen ton** geraam, byna drie ton per hektaar. As die wêreld se grondbronne so vinnig uitgeput word, word die wêreld se vermoë om homself te voed, ook beïnvloed. ✓✓

Industriële ontwikkeling, mynbou en omgewingsagteruitgang✓

- **Besoedeling van mynboubedrywighede** is 'n direkte oorsaak van grondwaterbesoedeling in Suid-Afrika. ✓✓
- **Mynbou-eksplorاسie** het 'n negatiewe impak, wat lei tot die verwydering van plantegroei vir opnamelyne, skade aan plantegroei en gronderosie as gevolg van voertuigspore, verlate toerusting en voorrade. ✓✓
- Wanneer verlate mynputte in Suid-Afrika met stilstaande water vul, word hulle met muskiete besmet, wat **teelaarde vir malaria en ander siektes word**. Dit het 'n beduidende impak op die volhoubaarheid van diere en mense, aangesien hierdie siektes dikwels dodelik is. ✓✓
- Die risiko's wat ongerehabiliteerde myne inhou, strek veel verder as die mense wat die terreine besoek – hulle loop die risiko **om die watervoorraad vir miljoene Suid-Afrikaners te besoedel**. ✓✓
- Steenkool regoor Suid-Afrika kom hoofsaaklik in ertse wat swaelhoudende minerale bevat voor. ✓✓ Wanneer hierdie ertse in aanraking met water en lug kom, **word swaelsuur gevorm**, wat kan lei tot verdere uitvloei van swaar metale uit die ertse. Hierdie reaksie hou aansienlike risiko's in vir water en landbougrond in baie dele van Suid-Afrika, insluitend Mpumalanga. ✓✓
- Oorblywende steenkoolafsettings in Mpumalanga word ook deur ambagsmanmynwerkers, bekend as *zama zamas* [n isiZulu-term wat “om weer te probeer beteken ontgin.”]. ✓✓
- Ambagsmynwerkers kan 'n bestaan maak, maar met 'n hoë risiko: hulle het min beskermende toerusting en geniet geen arbeids- of gesondheids- en veiligheidsbeskerming terwyl hulle in gevaarlike ondergrondse mynskagte werk nie. ✓✓
- **Chlorofluorkoolstowwe (CFK's)** ✓Dit is gasse wat voorheen as dryfmiddels in aërosolblikkies en as koelmiddels in lugversorgers en yskaste gebruik is. ✓✓
- Dit lyk asof hulle 'n deel van die atmosfeer se **osoonlaag vernietig het**. ✓✓ Osoon is noodsaaklik vir die volhoubaarheid van mense en diere. ✓✓
- Die vermindering van osoon (osoonuitputting) veroorsaak onder andere toenemende swak gesondheid soos asemhalingsprobleme, longontsteking, hartsiektes en velkanker by mense en diere. ✓✓
Koolstofdioksied: ✓ Enorme hoeveelhede fossielbrandstowwe – steenkool, olie en gas – is deur nywerhede verbrand. Wanneer hulle brand, produseer hulle koolstofdioksied. Koolstofdioksied word deur die oseane geabsorbeer en deur plante in fotosintese gebruik. ✓✓
- As te veel koolstofdioksied en ander gasse in die atmosfeer vrygestel word, sal dit die **kweekhuiseffek veroorsaak, en straling wat die aarde bereik sal vasgevang word, en tot aardverwarming lei**. ✓✓

Menslike nedersetting, verstedeliking en omgewingsagteruitgang ✓

- Volgens Statistiek Suid-Afrika se Algemene Huishoudelike Opname van 2021, het effens meer as agt-tiendes (83.6%) van Suid-Afrikaanse huishoudings in 2021 in formele wonings gewoon, gevolg deur 11.7% in informele wonings en 4.2% in tradisionele wonings. ✓✓
- Suid-Afrika verstedelik vinnig. Omtrent **63% van Suid-Afrikaners woon reeds in stedelike gebiede, en hierdie statistiek sal na verwagting** teen 2030 tot sowat 71% styg. ✓✓
- Die hoofredes vir vinnige verstedeliking in Suid-Afrika is **landelik-stedelike migrasie en natuurlike bevolkingsgroei**, wat tot die verspreiding van informele nedersettings lei. Daar word beraam dat ten minste 1,2 miljoen huishoudings in hutte in ten minste 2 700 huttenedersettings landwyd woon. ✓✓
- **Landelike-stedelike migrasie** help om druk op die landelike omgewing te verminder, maar plaas druk op die stedelike omgewing, soos die vraag na grond en dienste toeneem. ✓✓
- **Onbeplande informele nedersettings** is een van die gevolge van grootskaalse landelike-stedelike migrasie. ✓✓
- Die regering sukkel om aan die behoeftes van die gemeenskap te voorsien. ✓✓
- **Stormwaterafloop** is 'n algemene probleem in onbeplande nedersettings as gevolg van die gebrek aan behoorlike riool- en dreineringsstelsels. ✓✓
- Onbeplande nedersettings sonder sanitasie kan tot **watergedraagde siektes** soos tifuskoors, difterie en cholera lei. ✓✓

(n Maksimum van 8 punte vir opskrifte/voorbeelde)

(Aanvaar enige ander korrekte relevante antwoord)

(Maks. 26) (26)

BYKOMENDE DEEL

Die doelwitte van die **WSSD (Wêreldberaad oor Volhoubare Ontwikkeling)** is nie suksesvol in Suid-Afrika geïmplementeer nie omdat:

- **Armoede-uitwissing:** Die WSSD was nie baie suksesvol nie, aangesien meer as die helfte van die mense in Suid-Afrika in uiterste armoede leef / oorleef op minder as een Amerikaanse dollar per dag. ✓✓
- **Werkloosheid** neem toe en verhoog ook die armoedevlak. ✓✓
- **Water en sanitasie:** Suid-Afrika ervaar uiterste droogte in sekere gebiede, en baie gemeenskappe het steeds nie sanitasiegeriewe nie. ✓✓
- **Energie:** Suid-Afrika maak steeds nie voldoende gebruik van hernubare energiebronne vir volhoubare ontwikkeling nie. ✓✓
- **Chemiese gebruik:** Suid-Afrika bereik nie die doelwitte om besoedelingsvlakke en kweekhuisgasse te verminder nie. ✓✓
- **Eskom**, as die grootste besoedelaar in Suid-Afrika, gebruik steeds steenkool as die primêre bron van elektrisiteit. ✓✓
- **Omgewingsbestuur:** Suid-Afrika is grootliks onsuksesvol in terme van die verbetering van watergehalte / biodiversiteit / bosbouvernietiging, ens. ✓✓

Die doelwitte van die **WSSD** was gedeeltelik suksesvol omdat:

- **Omgewingsbestuur:** Suid-Afrika is geleidelik besig om omgewingsvriendelike energiebronne in te faseer. ✓✓
- **Sonkragplase** voed toenemend die nasionale kragnetwerk namate hul getal toeneem. ✓✓
- Baie huise is toegerus/voorsien van **sonwaterverwarmers** om afhanklikheid van die nasionale kragnetwerk te verminder. ✓✓
- Eskom gebruik **nuwe tegnologie in sy steenkoolkragopwekkers**, wat lugbesoedeling verminder. ✓✓
- **Elektrisiteit** word aan informele wonings voorsien om steenkoolverbranding te verminder en sodoende lugbesoedeling te verminder. ✓✓
- **Water was deur die HOP (Heropbou- en Ontwikkelingsprogram)** geprioritiseer, en baie gemeenskappe het toegang tot water in vergelyking met vorige regerings gekry. ✓✓

(Aanvaar enige ander korrekte relevante hoë-orde antwoord)

(n Maksimum van 4 punte sal toegeken word vir blote opsomming/ feite) (Maks. 10) (10)

GEVOLGTREKKING

Die omgewing is noodsaaklik vir die voortsetting van lewe en daarom is dit van kardinale belang vir die huidige geslag om te verseker dat dit benut word, sonder om die behoeftes van toekomstige geslagte in gevaar te stel.

(Aanvaar enige ander relevante korrekte hoër-orde gevolgtrekking) (Maks. 2) (2)

[40]

TOTAAL AFDELING C: 40
GROOTTOTAAL: 150